

УДК 331.4+377](072)

Леся Кравченко

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ КУРСУ «ОХОРОНА ПРАЦІ» В ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті досліджено поняття «педагогічні технології», акцентовано увагу на можливостях оптимального застосування педагогічних технологій при вивченні дисципліни «Охорона праці» учнями ПТНЗ; визначено та охарактеризовано основні ознаки педагогічних технологій (діагностичне цілевизначення, концептуальність, корекція, цілісність, гарантоване досягнення мети, системність, керованість) та встановлено, що головною відмінністю інноваційної педагогічної технології від традиційної є орієнтація на особистість майбутнього професійно мобільного кваліфікованого робітника, на розвиток його соціальних, професійних і ціннісних якостей, його соціальної і творчої активності.

Ключові слова: технологія, педагогічні технології, професійно-технічні навчальні заклади, охорона праці, навчальний процес.

В статье исследовано понятие «педагогические технологии», акцентировано внимание на возможностях оптимального применения педагогических технологий при изучении дисциплины «Охрана труда» учениками ПТУЗ; определены и охарактеризованы основные признаки педагогических технологий (диагностическое целеполагание, концептуальность, коррекция, целостность, гарантированное достижение цели, системность, управляемость) и установлено, что главным отличием инновационной педагогической технологии от традиционной является ориентация на личность будущего профессионально мобильного квалифицированного рабочего, на развитие его социальных, профессиональных и ценностных качеств, его социальной и творческой активности.

Ключевые слова: технология, педагогические технологии, профессионально-технические учебные заведения, охрана труда, учебный процесс.

This article explores the concept of «educational technology» attention is focused on the potential optimal use of educational technology in the study of discipline «Health» students of vocational schools; defines and describes the main features of educational technology (conceptuality, correction, integrity guaranteed goal, system, control) and found that the main difference of innovative educational technology from the traditional is focus on the personality of future professional mobile skilled workers, the development of its social , professional skills and values, its social and creative activity. The basic idea of innovative educational technology in the study of discipline "Health" is to make educational and production process manageable, humane, and thus

reproducible, providing guaranteed results formation of a professional mobile individual student as future skilled worker.

Key words: *technology, educational technology, vocational bulk institutions, labor, educational process.*

Сьогодні в Україні актуальним є питання про те, як забезпечити відповідність між вимогами роботодавців до кваліфікації і професійної компетентності робітників і фактичним відображенням їх у якості підготовки випускників професійно-технічних навчальних закладів. Це посилює вимоги до створення і впровадження механізмів відповідного науково-методичного та навчально-методичного реагування на змістовні та процесуальні трансформації щодо професійної підготовки кваліфікованих робітників в системі професійно-технічної освіти.

У практику роботи навчальних закладів різних рівнів і типів стрімко входять нові педагогічні технології. Професійно-технічні навчальні заклади не є винятком. Одна з цільових настанов підготовки випускника технічного навчального закладу є здатність до оволодіння міцними знаннями й навичками з охорони праці. Виконання такого завдання потребує високого рівня відповідальності як педагогів, так і учнів, які мусять бути готовими до виконання професійних обов'язків.

З огляду на те, що глобалізаційні процеси спричинили прискорення темпів розвитку виробництва, майбутні кваліфіковані робітники, одержавши у професійно-технічному навчальному закладі певні знання та здобувши вміння з професії, на практиці потрапляють в ситуацію, коли і знань і вмінь з охорони праці не вистачає або вони не відповідають актуальним умовам.

Зумовлено це тим, що за період навчання зазнають змін не тільки виробничі технології, а й основні вимоги до робітника певної професії. Тому сьогодні головним завданням професійно-технічного навчального закладу є не тільки надання певної суми знань, професійних умінь і навичок, але й формування потреби і здатності здобувати їх самостійно. Тільки за таких умов можна говорити про підготовку майбутнього кваліфікованого робітника.

Важливість вказаної проблеми зумовила увагу до неї науковців та педагогів-практиків, що мають безпосереднє відношення до викладання охорони праці у навчальних закладах. Заслуговують на увагу дослідження О. І. Белова, Є. П. Желібо, В. В. Зацарного, В. М. Заплатинського О. І. Запорожця, В. М. Лапіна, З. М. Яремко та ін. Дидактичні та методичні основи формування безпечної поведінки учнів наведені у працях Л. П. Арістової, Ю. К. Бабанського, В. П. Безпалька, М. А. Данилова, В. І. Лозової, Д. Ф. Ніколенко, П. І. Підкасистого, М. Н. Скаткіна, Т. Шамової, І. Ф. Харламова.

Метою статті є аналіз педагогічних технологій, спрямованих на досягнення позитивного результату формування професійно мобільного кваліфікованого робітника та особливості їх застосування в процесі вивчення курсу «Охорона праці» у професійно-технічних навчальних закладах.

Словосполучення «педагогічні технології» досі науковцями і

педагогами-практиками тлумачиться по-різному. Саме слово «технологія» походить від грецьких «*techne*» поняття, вчення. Розв'язання проблем, які виникали в різних сферах діяльності людини, здійснювалося на основі різних методів, прийомів, підходів, а їх накопичення сприяло створенню технологій, що відповідали тій чи іншій проблемі.

Вчені з різних галузей знань мають кожний свій погляд щодо поняття «технологія», до того ж воно вживається у поєднанні з іншими поняттями, а саме: спосіб сприйняття і пізнання дійсності (філософія), технологія влади і управління (соціологія), технологій ринкової трансформації і досягнення рівноваги на ринку (економіка), технологія психологічної діагностики (психологія), технологія освіти і педагогічна технологія (педагогіка).

У сучасній психолого-педагогічній науці широко використовуються такі словосполучення, як «технологія навчання», «освітні технології», «технології у навчанні», «технології в освіті», «педагогічні технології». За свідченням Р. Гуревича, є величезна кількість формулювань (близько трьохсот) в залежності від того, як автори уявляють структуру і складові освітньо-технологічного процесу [2].

Слід наголосити, що важливим результатом технологічного підходу в освіті було те, що він сприяв проникненню в сутність теорії учіння (встановленню закономірностей процесу учіння, дослідженню способів управління пізнавальною діяльністю учнів з боку педагога, побудови пізнавальних дій і розумових операцій учнів у процесі навчання та ін.).

Досліджуючи можливості оптимального застосування педагогічних технологій у навчальному процесі, відомий педагог-дослідник М. Кларін зауважує, що технологічний підхід до навчання має на меті сконструювати навчальний процес, відштовхуючись від заданих вихідних установок: соціального замовлення, освітніх орієнтирів, мети та змісту освіти [7].

Технологічний підхід модернізує традиційне навчання на основі переважної репродуктивної діяльності учнів, визначає розробку моделей навчання як організації досягнення учнями чітко фіксованих еталонів засвоєння. В рамках цього підходу навчальний процес орієнтується на традиційні дидактичні завдання репродуктивного навчання, будується як «технологічний», конвеєрний процес з чітко фіксованими, детально описаними очікуваними результатами. За визначенням науковця, педагогічна технологія – це відтворювані способи організації навчального процесу з чіткою орієнтацією на діагностовано задану ціль [9]. На його думку, фундаментом педагогічних технологій є програмоване навчання, яке включає повний набір навчальних цілей, добір критеріїв їх вимірювання і оцінки, точний опис умов навчання.

З огляду цього, можна сказати, що педагогічна технологія – це система методів, прийомів, засобів і форм організації навчально-виробничого та виховного процесу, об'єднаних єдиною концептуальною ідеєю, метою і завданнями, що забезпечує задану сукупність умов для навчання, виховання, розвитку і набуття досвіду учнями, і гарантоване

одержання заздалегідь визначеного позитивного результату. До головних ознак педагогічної технології науковці відносять діагностичне цілевизначення, концептуальність, корекцію, цілісність, гарантоване досягнення мети, системність, керованість [9, с. 67].

Системність технології пов'язана з усіма ознаками системи: логікою навчально-виробничого процесу, взаємозв'язком всіх його частин, професійно орієнтованим змістом навчального матеріалу, цілісністю, на основі яких і твориться процес формування професійних компетентностей майбутніх кваліфікованих робітників в освітньому середовищі професійно-технічного навчального закладу.

Керованість (регулювання) технології формування кваліфікованого робітника припускає можливість цілевизначення, планування, організації навчально-пізнавальної діяльності, оцінки цієї діяльності, прогнозування процесу формування професійних компетентностей майбутніх кваліфікованих робітників, поетапної діагностики, варіювання засобами й методами з метою корекції результатів.

Ефективність визначається здатністю майбутніх кваліфікованих робітників бути конкурентоспроможними на ринку праці, виявом мотиваційної готовності до професійної мобільності [5].

Принципово важливою стороною в педагогічній технології є позиція учня в освітньому процесі, ставлення до нього педагогів. Тут виділяється кілька типів технологій, але лише особистісно орієнтовані технології характеризуються антропоцентричністю та гуманістичною спрямованістю й мають на меті різнобічний, вільний і творчий розвиток учня.

У рамках особистісно орієнтованих технологій самостійними напрямками виділяються гуманно-особистісні технології, технології співробітництва, технології вільного виховання та езотеричні технології.

У авторитарних технологіях педагог є «одноособовим суб'єктом навчально-виховного процесу, а учень є лише «об'єкт», «гвинтик». Вони відрізняються твердою організацією навчально-виробничого і виховного процесу, придушенням ініціативи й самостійності учнів, застосуванням вимог і примусу.

Дидактоцентричні технології вирізняються високим ступенем неухважності до особистості учня; переважають суб'єкт-об'єктні відносини педагога й учня, пріоритет навчання перед вихованням, і головними чинниками формування особистості вважаються дидактичні засоби.

Особистісно орієнтовані (антропоцентричні) технології ставлять у центр всієї освітньої системи особистість учня, забезпечення комфортних, безконфліктних і безпечних умов його розвитку, реалізації його природних потенціалів. Особистість учня в цій технології не просто суб'єкт, а й суб'єкт пріоритетний; вона є метою освітньої системи, а не засобом досягнення якої-небудь відстороненої мети (що має місце в авторитарних і дидактоцентричних технологіях).

На наш погляд, саме реалізація педагогічної технології робить процес формування професійно мобільного кваліфікованого робітника

організованим, керованим, з передбачуваними позитивними результатами, оскільки, по-перше, за допомогою педагогічної технології викладачі й майстри виробничого навчання мають можливість проектувати свою діяльність на основі попереднього проектування навчально-виробничого процесу й наступного відтворення (згідно з концепцією технології) мовою понять «дидактична завдання» і «технологія навчання»; по-друге, на відміну від методичних розробок, що раніше використовувалися і призначалися винятково для викладача, педагогічна технологія припускає проект навчально-виробничого і виховного процесу, що визначає структуру й зміст діяльності самого учня; по-третє, важливий компонент педагогічної технології – процес цілевизначення. Це означає, що формування професійних якостей майбутніх кваліфікованих робітників може бути забезпечено лише цілеспрямованою діяльністю [9, с. 68].

Гуманно-особистісні технології відзначаються своєю гуманістичною сутністю, психотерапевтичною спрямованістю на підтримку особистості, допомогу їй. Вони «сповідають» ідеї всебічної поваги й любові до учня, оптимістичну віру в його творчі сили, відкидаючи примус.

Технології співробітництва спрямовуються на рівність, партнерство в суб'єкт-суб'єктних відносинах викладача, майстра виробничого навчання та учня. Педагоги й учні спільно визначають мету, зміст, дають оцінки, перебуваючи в стані співробітництва, співтворчості.

Технології вільного виховання наголошують на наданні дитині вільного вибору й самостійності в ширшій або вужчій сфері її життєдіяльності. Здійснюючи вибір, дитина найкращим чином реалізує позицію суб'єкта. Езотеричні технології ґрунтуються на учінні про езотеричне (підсвідоме) знання істини, що ведуть до неї [5].

Важливим є також питання застосування різних аспектів інноваційних педагогічних технологій формування майбутнього професійно мобільного кваліфікованого робітника. Розглянемо більш детально зміст кожного аспекту: цільова установка на розвиток особистості учня (здатність до системного мислення; вміння чітко висловлювати власну думку, приймати незалежні рішення; – швидке реагування на зміну обставин; професійна компетентність; сформованість ключових компетенцій та професійних якостей; ініціативність, творчий підхід до виконання завдань); інтеграція форм, методів і засобів навчання (вдосконалення змісту навчальних предметів, запровадження спеціальних і елективних курсів, використання нетрадиційних форм організації навчально-виховного процесу).

Основна ідея інноваційної педагогічної технології полягає ось в чому: зробити навчально-виробничий процес керованим, гуманним, відтворюваним і таким, що забезпечує гарантовані результати, які мають відповідати цілям, що вказують на сформованість якостей професійно мобільної особистості учня як майбутнього кваліфікованого робітника.

Водночас, стратегія інноваційної педагогічної технологія передбачає зміну ролей педагога і учня, їх взаємодії, змісту і характеру діяльності у навчально-виробничому процесі. Як бачимо, при запровадженні інноваційної

педагогічної технології навчання учень починає активно взаємодіяти з викладачем чи майстром виробничого навчання та іншими учнями.

Особливо важливим є те, що учень, під час обговорення різних ситуацій, приєднавшись до цього процесу, вносить у спілкування знання, здобуті самостійно. Слід зауважити, що уміння вчитися на власному досвіді та досвіді інших, застосовувати знання з інших галузей нині є тими ключовими компетенціями, якими повинен володіти майбутній кваліфікований робітник.

Здійснений аналіз традиційних і сучасних інноваційних педагогічних технологій, їх використання в процесі вивчення курсу «Охорона праці» дає змогу зробити висновок про те, що їх досить багато, вони динамічні, інколи суперечливі, їх структура інваріантна, вони добре керовані.

Головною відмінністю інноваційної педагогічної технології від традиційної є орієнтація на особистість майбутнього професійно мобільного кваліфікованого робітника, на розвиток його соціальних, професійних і ціннісних якостей, його соціальної і творчої активності.

Актуальними напрямками подальшої розробки окреслюваної проблеми є аналіз методів навчання в процесі вивчення дисципліни «Охорона праці». Це пов'язано з тим, що вони безпосередньо формують взаємини між педагогом і учнями у процесі навчання, суттєво впливають на формування суб'єкт-суб'єктних взаємин між ними, мають значний вплив на результативність цього процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Буркова Л. Технології в освіті / Л.Буркова // Рідна школа. – 2001. – № 2. – С. 18–19.
2. Гуревич Р. С. Впровадження нових інформаційних технологій у навчально-виховний процес / Р. С. Гуревич, М. Ю. Кадемія // Професійно-технічна освіта. – 1999. – № 1. – С. 30–33.
3. Долин П. А. Справочник по технике безопасности / П. А. Долин. – М. : Энергоиздат, 1982. – 191 с.
4. Закон України «Про охорону праці» // <http://zakon.nau.ua/doc/?code=2694-12>
5. Ларіна В. Д. Модель інноваційної діяльності установи профосвіти // В. Д. Ларіна // Професійна освіта. – 2006. – № 7. – С. 5–8.
2. Казаков В. Г. Новий час – нові технології професійної підготовки / В. Г. Казаков // Професійна освіта. – 2006. – № 1. – С. 12–15.
3. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике: обучение на основе исследования, игры и дискуссии. (Анализ зарубежного опыта) / М. В. Кларин. – Рига : НПЦ «Эксперимент», 1995. – 176 с.
4. Коваленко В. Науково-методичне забезпечення професійної підготовки фахівців з будівельної механізації / В. Коваленко // Професійно-технічна освіта. – № 3. – 1999. – С. 31–34.
5. Тополя Л. В. Активні форми навчання у вищій школі / Л. В. Тополя // Didactic sofmathematics: Problem sand Investigations. – 2006. – № 26. – С. 65–69.